

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЛЕГ ШАБЛІЙ

**СВІТОЧІ
УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ**

МОНОГРАФІЯ

Львів
2024

УДК 911.3:[821.161.2.09»18/19»:159.924-051(477)]

Ш 13

Рецензенти:

д-р геогр. наук, проф. *В. П. Руденко*
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);

д-р геогр. наук, проф. *Ю. О. Кисельов*
(Уманський національний університет садівництва)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка,
протокол № 5 від 22 травня 2024 року.*

Шаблій Олег

Ш 13 Світочі українського духу : монографія / Олег Шаблій. – Львів :
ЛНУ імені Івана Франка, 2024. – 172 с.
ISBN 978-617-10-0891-5.

Приблизно 20 статей автора про творчість українських геніїв – поетів і прозаїків Т. Шевченка, М. Шашкевича та І. Франка. Зокрема, аналіз їхнього геопоетичного аспекту творчості. Викладено опубліковані автором статті, нариси, інтерв'ю та окремі роздуми.

Для представників академічної спільноти, молодих учених, аспірантів, магістрів, учителів і студентів університетів.

УДК 911.3:[821.161.2.09»18/19»:159.924-051(477)]

**Книга видана за підтримки
пана ЯРОСЛАВА ПЕТРУСИКА**

ISBN 978-617-10-0891-5

© Шаблій Олег, 2024
© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2024

*Заслужений діяч науки і техніки України,
професор
Олег Шаблій*

ПЕРЕДМОВА

*Н*авчаючись і працюючи на географічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка з 1954 року, я мав щастя обходити й об'їздити ледь не всю Україну та й світ загалом. Від Львова і Тернополя до Донецька і знищеного тепер московською ордою Маріуполя в Україні. Від Львова до Парижа, Мюнхена, Гданська до Слупська (Польща), Братислави, Праги і Відня (колишньої столиці Австро-Угорщини й автономного краю Галичини та Володимирії). Від Ніагарського водоспаду із Західної півкулі (і само-собой, зрозуміло, – від Нью-Йорка й Торонто) і до Іркутська – на Сході Євразії.

Усюди і завжди по цілому світі я натрапляв не лише на знаки постатей визначних українців, особливо *Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи* та інших, а й на меморіальні таблиці цим видатним особистостям. На українські цвинтарі і могили знаних діячів (*Уласа Самчука* біля Торонто, *Степана Бандери* – біля Мюнхена, *Симона Петлюри* – у Парижі, *Володимира Кубійовича* – у Сарселі біля Парижа), і не полічити могил наших земляків у Польщі та московській “федерації”.

Особливо кидаються у вічі постаті знаних трьохчотирьох поетів (письменників) – *Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки* і... *Маркіяна Шашкевича*. Відомий український поет *Роман Лубківський* у книжці “*Камертон Маркіяна Шашкевича*” охарактеризував це явище такими словами: “...найвидатніші з наших геніїв у масовій

свідомості стали сакралізованими, міфічними постаттями. Це сталося з Шевченком і Шашкевичем, почасти з Франком. Чому? Такий ми народ! І хто, піднявшись на Чернечу Гору в Каневі чи вийшовши на “Підлисецьку Гору білу”, не відчуває хвилюючого трепету, бо прийшов не просто на розмову, а на сповідь, і в молитовній зосередженості душі очищається від буденщини і скверни...”.

Недарма у світі зведено понад 1,2 тис. пам’ятників Тарасові Шевченку, у т. ч. на території України понад 1 100.

У цьому контексті я, мандруючи світами, відкривав (заново!) для себе визначних українців серед вищевідзначених. Відкривалися, на диво, з особливого боку їхні біографії – родинного походження (як, наприклад, що мати Т. Шевченка була бойківчанкою, а для мене це становило особливий інтерес: мій батько Іван мав по своїй матері – моїй бабуні Ганні бойківське походження). Що, наприклад, Іван Франко був етнічним бойком. А Маркіян Шашкевич навчався в Бережанській гімназії (здобував середню спеціальну освіту в Бережанському педучилищі в 1950–1954 рр.), але дізнався багато нового про цього будителя галицького люду пізніше у Львові, коли у 1958–1959 роках проходив виробничу практику в тодішньому Олеському районі Львівщини, що саме там, у с. Підлисса, М. Шашкевич народився 1811 року.

Та головне було в іншому.

Саме наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, коли відзначали річниці Т. Шевченка, М. Шашкевича та І. Франка, я вперше ознайомився із новими науково-навчальними дисциплінами, зокрема *геософією* та *геопоетикою*. Геософія “прийшла” до мене як наука про “людський простір” (польський географ та історик А. Піскозуб), а геопоетика – із праць українських учених. Я визначив їх як “суміжні” *дисципліни*: першу – з філософією, другу – з географією. Це дало можливість окреслити цілу групу дисциплін, які за об’єктом дослідження входять як у географію, так і в одну із суміжних – часом далеких, а за роллю у системі

дисциплін і методами досліджень відрізняються. Це групи: а) генетичних дисциплін – тих, що мають терміноелементи на початку назви відповідну суміжну науку (наприклад, економічна, політична чи соціальна географія); б) функціональних дисциплін – тих, що на початку назви мають терміноелемент “*гео*”. Наприклад, геоekonomіка, геополітика, геосоціологія і т. д.

Це сталося на основі дослідження поетичних шедеврів, передовсім Тараса Шевченка. До того ждесь у другій половині 50-х років ХХ століття я прочитав брошуру “Із секретів поетичної творчості” І. Франка. З того часу я став розуміти поезію, її психологічні та естетичні основи. І зразу мені відкрилися образні риси поезії. А серед поетичних образів – цілий тип географічних місць (геотопосів, включаючи і такі геокосмічні місця, як зорі, Сонце, Місяць) і їхні естетичні функції у творах українських поетів, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича.

Тому, побувавши на святкуванні річниць М. Шашкевича та інших названих поетів, я написав низку статей про геотопізм їхніх поезій (усього десь до двадцяти розвідок). Ці розвідки публікував у різних збірниках праць, часописах, давав інтерв'ю відомому журналістові *Богданові Залізняка* і т. ін. Останнім часом появились розвідки деяких авторів, які найменше аналізують геопоетичну образність самих українських поетів. І плутають геопоетику з поетичною прозою або вважають геопоетику як художню прозу, що розглядає такі категорії, як дім, поріг, мандрівки тощо. Ледь не вся туристика у них входить у геопоетику.

У геопоетиці мною розглянуто одинадцять головних понять, починаючи від самої категорії “геопоетика” і закінчуючи поняттями “геосимплекса” та “геопоетичного доквілля”. Комусь ще належить розвинути також теоретичні принципи і закономірності самої геопоетики (чи ширше – геокосмопоетики: до останніх належать образи Сонця, Місяця, комет і т. д.).

Нарешті, я вдячний колегам, які сприяли появі цих рядків друком у формі окремої книжки: ректорові ЛНУ імені Івана Франка, члену-кореспонденту НАН України проф. *Володимирові Мельнику*, проф., чл.-кору *Романові Гладішевському*, п. *Оксані Ясиновській* за участь у доборі нею заголовків підрозділів книжки, деканові географічного факультету доцентів *Володимиру Біланюку*. А також аспірантові кафедри економічної і соціальної географії географічного факультету п. *Юрієві Борсуку*, рецензентам п. *Валерію Руденку* – професору Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, п. *Юрію Кисельову* – професорові Уманського національного університету садівництва.

Заслужений професор
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Олег Шаблій.

Грудень 2022 року.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
<i>Розділ 1. ТАРАС ШЕВЧЕНКО: геопоетичні студії.....</i>	<i>9</i>
1. 1. Роздуми над поезією Кобзаря	11
1. 2. Геопоетика Тараса Шевченка.....	24
1. 3. Геософічна інтерпретація просторових образів	33
1. 4. “Ми щасливі, що маємо такого геніального поета!”	38
1. 5. Найкращі пам’ятники Тарасові Шевченку	43
1. 6. Про вибір місця у Львові для пам’ятника Тарасові Шевченку....	55
Список використаної літератури.....	64
<i>Розділ 2. МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ – духовний авторитет</i>	
галицького українства	65
2. 1. Шляхами і стежками Маркіяна Шашкевича.....	67
2. 2. Шашкевичів “Буквар” і його географія	76
2. 3. Маркіян Шашкевич. “Читанка з основ географії”	88
Список використаної літератури.....	96
<i>Розділ 3. ІВАН ФРАНКО – велична постать великого народу.....</i>	<i>97</i>
3. 1. Іван Франко – краєзнавець і мандрівник	99
3. 2. Осягнення природи в художніх творах Івана Франка.....	109
3. 3. Франкове місто й університет	121
3. 4. Карта “Львів – місто Івана Франка”.....	137
3. 5. Епізод у життєписові Івана Франка	147
3. 6. Нагородження проф. Олега Шаблія Міжнародною премією	
імені Івана Франка.....	157
Список використаної літератури.....	166
ДОДАТКИ.....	167
“Чигрине, Чигрине!” Тараса Шевченка.....	168
Олег Герман. “Франкова пісня”	170

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ШАБЛІЙ Олег Іванович

СВІТОЧІ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ

МОНОГРАФІЯ

Редактор *Оксана Яремчук*
Комп'ютерна
підготовка тексту *Юрій Борсук,
Марія Хоминець,
Наталія Скабара*
Комп'ютерна верстка *Любов Семенович*
Обкладинка *Василя Рогана,
Ірини Чайки*

Формат 70×100/16. Умовн. друк. арк. 13,86. Наклад 100 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000.

СВІДОЦТВО

про внесення суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007